

BELEVİ, Hâlid b. İsâ

(خالد بن عيسى البولي)

Ebü'l-Bekâ Alemüddîn

Hâlid b. İsâ b. Ahmed el-Belevî

(ö. 780/1378 [?])

Endülüslü seyyah, kadı ve şair.

Hicaz bölgesinden Mağrib ve Endülü's'e göç eden Arap asıllı Belî kabilesine mensuptur. Babasının kadılık yaptığı Gırnata'ya bağlı küçük bir kasaba olan Kantûriye'de (Cantoria) doğdu. İlk tahsilini babasından ve doğduğu şehrin diğer âlimlerinden yaptı; daha sonra Gırnata'ya giderek öğrenimine devam etti. 736'da (1335) yirmi üç yaşlarında iken Hicaz'a gitti ve hac farızasını ifa ettikten sonra dönüştü uğradığı Tunus'ta iki yıl kalarak Sultan Ebû Yahyâ b. Ebû Zekeriyâ el-Hafsi'nin kâtipliğini yaptı. 1341'de Kantûriye'ye döndü ve aynı yıl kadı tayin edildi. Daha sonra bu görevine Berşâne'de (Purchena) devam etti. Bu sırada *Tâcü'l-mefnûk* adlı eserini gözden geçirip tamamlama imkânı buldu. Ölüm tarihi kesin olarak belli değildir.

Başta İbnü'l-Hatîb olmak üzere çağdaşlarınca övgü ile anılan Belevî'nin en önemli eseri *Tâcü'l-mefnûk fi tahliyeti 'ulemâ' i'l-meşrih* adlı seyahatnâmesidir. Dört yıl dokuz ay on iki gün süren yolculuğunda günün gününe kaydettiği notlardan meydana gelen bu eserinde müellif uğradığı yerler hakkındaki gözlemlerini, tanıştığı âlim ve şairleri anlatmış, onların sosyal ve fikrî hayatlarından bahsetmiş ve eserlerinden alıntılar yapmıştır. İbn Cübeyr'in *er-Rihle*'sinden nakil yaptığı söylenmekte ise de (Brockelmann, II, 226; Seyyid Abdülazîz Sâlim, s. 230) bu doğru değildir. Zira İbn Cübeyr ile Belevî'nin uğradıkları yerler aynı olsa bile seyahatlerinde takip ettikleri güzergâhlar farklıdır. Eserlerindeki ifade ve muhteva benzerliği ise anlatılan şeylerin aynı olmasından kaynaklanmaktadır. Belevî seyahatnâmesini edebî sanatlar yönünden zengin, seçilî, şerh ve açıklama cümlelerinin çokça tekrar edildiği bir üslûpla kaleme almıştır. Eserini yazarken gözlemlerine ve gördüğü âlimlerden aldığı bilgilere dayanmış, gezdiği şehirlerin tarihî eserleri, meşicileri ve medreseleri hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Tarihî, edebî, içtimâî ve ilmî açıdan büyük değeri haiz olan *Tâcü'l-mefnûk*, İbn Nübâte'nin divanını, Şehâbeddin İbn Ebû's-Senâ el-Halebî'nin şiir mecmuasını ve daha pek çok kitabın adını Endülü's ve Mağrib'e ilk haber veren eserdir. *Tâcü'l-mefnûk* ilk yazılışından sonra müellifi ta-

rafından gözden geçirilip yeniden kaleme alınmış (1366), daha sonra da torunu Ali b. Ahmed b. Hâlid tarafından istinsah edilmiştir (1416). Eserin günümüze ulaşan nüshaları bu üç ayrı nüshadan istinsah edildiğinden aralarında bazı farklılıklar mevcuttur. Seyahatnâmesinin Ali b. Ahmed tarafından yazılan nüshası Rabat'ta Karaviyyin Camii Kütüphanesi'ndedir. *Tâcü'l-mefnûk*'in ayrıca Rabat Umumi Kütüphanesi'nde dört, Melik Kasrı Kütüphanesi'nde bir, Miknâs Zeydâniyye Kütüphanesi'nde bir adet olmak üzere muahhar tarihli altı nüshası daha bilinmektedir (bk. *Tâcü'l-mefnûk*, nâşirin mukaddimesi, I, 11-12). Hasan es-Sâih tarafından tahkik edilen eser, mukaddime ve fihrist ilâvesiyle iki cilt halinde yayımlanmıştır (Rabat, ts.).

Belevî *Tâcü'l-mefnûk*'ta, şeyhlerinin rivayetlerini topladığı *bernâme**, kaside ve kıtalarından meydana gelen divan, rahmet hadisi diye bilinen, "Allah Teâlâ rahmetini yüz parça yaptı da doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün mahlûklar birbirlerine şefkat gösterirler. Hatta kısarak -yavrusunu emzirirken- dokunur korkusuyla bir ayağını yukarı kaldırır" (Buhârî, "Edeb", 19) meâlindeki hadisnin *tahrîc**'ine ayırdığı bir risâle, Buhârî'nin *sülâsiyyât**'ını ihtiva eden bir kitap ve çeşitli şairlerin şiirlerinden seçerek bir araya getirdiği bir mecmuasından bahsetmekteyse de bunlar günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Edeb", 19; Belevî, *Tâcü'l-mefnûk fi tahliyeti 'ulemâ' i'l-meşrih* (nşr. Hasan b. Muhammed es-Sâih), Rabat, ts. (Dâru İhyâi'l-İslâmî), I-II; a.e., nâşirin mukaddimesi, I, 1-139; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut 1400/1980; Lisânüddin, *el-Ketîbetü'l-kâmine* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1983, Mukaddime, s. 15; a.mlf., *el-İhâta fi aḥbâri Ğirnâta* (nşr. Muhammed Abdullah İnân), Kahire 1393-97/1973-77, I, 500-502; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 247; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iḫtibâs*, Rabat 1973-74, I, 186-192; Ahmed Bâbâ et-Tinbuktî, *Neylül-ibtihâc (ed-Dibâcû'l-müzheb içinde)*, Kahire 1329-30 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-ilmîyye), s. 115; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, II, 532-533; VII, 112-115; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 229; *Tecrid Tercesesi*, XII, 126; Brockelmann, *GAL*, II, 226; *Suppl.*, II, 379; *İzâhu'l-meknûn*, I, 210; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 97; a.mlf., *Mu'cemü muşannifi'l-kütübî'l-'Arabiyye*, Beyrut 1406/1986, I, 176; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *et-Târîḫ ve'l-mü'errihâne'l-'Arab*, İskenderiye 1967, s. 229-231; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 807; Ömer Ferrûh, *Târîḫü'l-edeb*, V, 19-21; VI, 81, 563; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 297; Hasan b. Muhammed es-Sâih, "Ebü'l-Bekâ el-Belevî", *el-Bahşû'l-ilmî*, sy. 1, Rabat 1964, s. 191-195.

MEHMET AYKAÇ

BELGELER

**Tarihî vesikaların neşri için
Türk Tarih Kurumu tarafından
yayımlanan dergi.**

Daha önce tarihî vesikaların neşri maksadıyla Maarif Vekâleti tarafından 1941 Haziranında yayımlanmaya başlanan *Tarih Vesikaları* adlı dergi 1949 Mayısına kadar devam etmiş ve yeni seri olarak Ağustos 1955, Ocak 1958 ile Mart 1961'de üç sayı daha yayımlandıktan sonra bir daha çıkmamıştır (bk. **TARİH VESİKALARI**). Türk tarihini yazılı belgelerini gün ışığına çıkarmaya devam etmek maksadıyla Türk Tarih Kurumu *Belgeler* adıyla yeni bir dergi yayımlamaya girişmiş, alt başlığı *Türk Tarih Belgeleri Dergisi* olan bu yayının ilk sayısı 1 Ocak 1964'te çıkmıştır.

Türk Tarih Kurumu'nun genel sekreteri Uluğ İğdemir'in yazdığı önsözde *Belgeler*'in hangi düşünceyle hazırlandığı ve programının ne olacağı açıklanmıştır. Burada kaydedildiğine göre Atatürk 1935 yılı yazında Türk Tarih Kurumu'na yolladığı çalışma programında çeşitli yerlerde dağınık halde bulunan tarihî bütün vesikalar, el yazmaları, kitâbeler, vakfiyeler ve mahkeme sicillerinin modern ve geniş bir binada toplanarak tasnif ve tanzim edilmesi, bu vesikaların uzman-

Belgeler dergisinin 1. sayısının kapağı

